

шості своїй з'явилися вже в кінці XIX – на початку XX ст. під впливом промислових розробок криворізьких залізних руд, які почалися у 1881 р. Окрема увага тут приділена промисловцям і меценатам Кривого Рогу О.М. Полю і С.М. Колачевському, які своєю діяльністю посприяли піднесенню містечка Кривий Ріг.

Чимало уваги автор надає поштової службі Кривого Рогу, що є закономірним, оскільки пошта займає особливе місце в історії цього міста. Про пошту йде мова у п'ятому розділі «Почта».

Також цілком логічним є розділ шостий «Фотографи, фотографии и открытки». З огляду на велику кількість ілюстративного матеріалу, автор не міг обійти увагою людей, які займалися фотографією в той час. У розділі представлені не лише дані про професійних фотографів та фотоательє, але наводяться цікаві подробиці про ціни, розміри фотографій та випущені в різні роки серії поштових листівок, що має зацікавити сучасних колекціонерів. Традиційно розділ оздоблений великою кількістю ілюстрацій. Причому поштові карточки показані як з лицьового, так і зі зворотного боків, на них нерідко є текст, що створює атмосферу присутності адресата.

У сьомому розділі «Нравы и быт» автор накреслює картину народного життя промислового

містечка. Тут мова йде про важку роботу на залізничних копальнях, злочинність, яка була традиційним явищем для робочих поселень, святкування Нового року тощо.

В останньому, восьмому розділі «Криворожский рудничный район» автор приділив увагу розвитку залізничної мережі, промислових та акціонерних товариств у межах Криворізького рудного району. Текстовий матеріал про вокзали, залізничні станції, мости, рудники та рудничні поселення не є оригінальним. Натомість, оригінальними є ілюстрації цих об'єктів, які розташовувалися в поселеннях Довгинцеве, Долинська Карнаватка, Колачевське.

Не можемо також не звернути увагу на ще одну унікальну ілюстрацію, яка вміщена на задньому форзаці книги. Це мапа військового поселення Кривий Ріг 1841 р., яка зберігається в Російському державному військово-історичному архіві (м. Санкт-Петербург). Мапа вперше вводиться до наукового обігу.

Загалом же автору, незважаючи на невеликий обсяг книги, вдалося показати образ провінційного містечка та виокремити цікаві сюжети повсякденного життя населення Кривого Рогу імперського періоду. Завдяки багатому ілюстративному матеріалу містечко, немовби оживає перед нами, дозволяючи нам відчувати ритм буття людей, які жили більше ста років тому.

Стефанія Баженова (м. Кам'янець-Подільський)

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ КРАЄЗНАВСТВА ВІННИЧЧИНИ

Рец. на: *Гальчак С.Д.* Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі XIX – поч. XXI ст.: наукове видання / Сергій Гальчак. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 788 с.

Дана монографія є результатом багаторічних досліджень розвитку краєзнавства у Східному Поділлі завідувача кафедри журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, голови Вінницької обласної організації НСКУ, керівника Вінницької філії Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, заслуженого працівника культури України, доктора історичних наук Сергія Дмитровича Гальчака. Базисом створення цього тому стали книга професора Л.В. Баженова «Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали» (1993) та інші подібні енциклопедичні видання. Проте моногра-

фія С.Д. Гальчака значно розширює і деталізує огляд генези краєзнавчого руху впродовж XIX – на початку XXI ст. на прикладі Східного Поділля (Вінниччина) та збільшує кількість біографічних довідок про дослідників історії, культури і природи регіону за рахунок виявлення маловідомих та підростаючих нових поколінь науковців і краєзнавців.

У дослідженні Сергія Гальчака йдеться про краєзнавчий рух на теренах Вінниччини, який, зародившись у середині XIX століття, не припиняв свого розвитку, і увібрав у себе всю мозаїку героїчного і стражденного минулого краю, ратних і трудових діянь його мешканців, їхній невичерпний духовний і культурний світ.

У передньому слові до видання директор Центру дослідження історії Поділля, професор

Л.В. Баженов назвав книгу «Енциклопедією краєзнавства Вінниччини», що за обсягом і насиченістю матеріалу відповідає дійсності.

Монографія розпочинається із вступу, в якому автор обґрунтовує методологічні, теоретичні, концептуальні та методичні засади свого дослідження. Структурно перший розділ присвячено аналізу джерельної бази та стану опрацювання теми в науковій літературі. У другому розділі автор висвітлює проблему територіальних меж Східного Поділля (Вінниччини) в історіографії. У третьому розділі автор заглиблюється у питання зародження краєзнавства у ХІХ ст., звертає увагу на вплив польської історіографії на краєзнавство Східного Поділля та реакційну політику Російської імперії в галузі науково-краєзнавчого дослідження краю; на роль у цьому процесі діячів українського національно-культурного відродження другої половини ХІХ – початку ХХ ст. У четвертому (найбільшому, який має 9 підрозділів) та п'ятому розділах С. Гальчак показує періоди, розвиток, види та форми краєзнавства Східного Поділля у ХХ – на початку ХХІ ст., охоплюючи етапи становлення, «зоряний» злет регіонального дослідництва у 1920-і, трагічні сторінки його розвитку та застій у 1930–1980-ті роки, ренесанс і його визначні досягнення в часи державної незалежності України. Розділи насичені аналізом подвижництва на ниві краєзнавства та регіональних досліджень із зазначенням сотень прізвищ науковців і аматорів та їх праць і публікацій, визначається їх внесок у науку, в розробку різних аспектів минулого і сьогодення Вінниччини впродовж ХІХ – початку ХХІ ст. У книзі запропоновані нові підходи щодо ознак та визначення розвитку краєзнавства на етапі розбудови української державності та в умовах сьогодення.

Квінтесенцією книги є його останній, найбільший за обсягом розділ, в якому вміщені енциклопедичні біобібліографічні довідки про 470 науковців і краєзнавців – дослідників та популяризаторів історії, економіки, культури та природи Східного Поділля від початку ХІХ ст. й до сьогодення. Поряд з такими відомими постатями, які відігра-

ли особливу роль у розвитку поділлєзнавства, як М.С. Грушевський, В.Б. Антонович, Ю.А. Ролле, Ю.Й. Сіцінський, В.Д. Отамановський та чимало інших, тут подаються біографічні відомості та аналіз творчого доробку багатьох репресованих тоталітарним режимом краєзнавців у 20–50-ті роки ХХ ст.; відновлено історичну пам'ять про низку маловідомих або забутих у часі подвижників краєзнавства Вінниччини і поза нею; подаються відомості про багатьох нині працюючих і початківців на ниві регіонального дослідництва. Упорядковані персоналії дають предметне уявлення про подвижників краєзнавства, олюднують краєзнавчий рух, дають змогу практично оцінити творчий внесок у поділлєзнавство кожного. З огляду на це самовіддана, подвижницька праця дослідників рідного краю набуває дедалі більшої ваги, стає важливою частиною державотворення та національно-культурного відродження в Україні.

Велика джерельна, історіографічна база рецензованої книги дозволяє повністю заглибитись у сутність проблеми, ширше осягнути відомі та невідомі сторінки історії регіону, відчутти відгомін минулих століть. Вона також дозволяє дослідити розвиток краєзнавства на подільській землі, проаналізувати діяльність, творчі здобутки низки аматорів, науковців, народознавців, для яких краєзнавство стало покликанням, справою їхнього життя.

Як і будь-яка наукова праця, монографія не позбавлена деяких спірних моментів. Однак це зауваження можна розглядати як перспективу подальшого вдосконалення й розвитку положень видання, яке буде враховано автором у майбутньому. Загалом робота має високий науковий рівень та заслуговує на схвалення. Проведене наукове дослідження становить вагомий внесок в історіографію, біобібліографію, у розвиток краєзнавства в Україні загалом та на теренах Східного Поділля (Вінниччини) зокрема.

Книга розрахована на загал науковців та краєзнавців, освітян, студентську й учнівську молодь, музейників, а також усіх, хто вивчає, досліджує та популяризує історію, історіографію та біобібліографію рідного краю.

